

ISSN 2181-9599

Doi Journal 10.26739/2181-9599

ЎТМИШГА НАЗАР ЖУРНАЛИ

3 СОН, 4 ЖИЛД

ЖУРНАЛ ВЗГЛЯД В
ПРОШЛОЕ

НОМЕР 3, ВЫПУСК 4

JOURNAL OF LOOK
TO THE PAST

VOLUME 3, ISSUE 4

Tadqiqot.uz

ТОШКЕНТ-2021

Бош муҳаррир:
Главный редактор:
Chief Editor:

Муртазаева Рахбар Хамидовна
тарих фанлари доктори, профессор,
Ўзбекистон Миллий университети

Бош муҳаррир ўринбосари:
Заместитель главного редактора:
Deputy Chief Editor:

Джураева Нилуфар Далибаевна
тарих фанлари номзоди, доцент,
Ўзбекистон жаҳон тиллари университети

«Ўтмишга назар» илмий журнали таҳририй маслаҳат кенгаши
редакционный совет научного журнала «Взгляд в прошлое»
Editorial board of the scientific journal Looking into the past

Сагдуллаев Анатолий Сагдуллаевич
тарих фанлари доктори, профессор,
академик, Ўзбекистон Миллий
университети

Бобожонова Дилором Бобожонова
тарих фанлари доктори, профессор,
Ўзбекистон жаҳон тиллари
университети

Зияева Доно Хамидовна
тарих фанлари доктори, профессор,
ЎзР ФА Тарих институти

Аширов Адхам Азимбаевич
тарих фанлари доктори, профессор, ЎзР
ФА Тарих институти

Агзамова Гулчеҳра Азизовна
тарих фанлари доктори, профессор, ЎзР
ФА Тарих институти

Ковалев Борис Николаевич
тарих фанлари доктори, профессор
Россия ФА, Санкт-Петербург Тарих
институти

Кебадзе Мадонна
тарих фанлари доктори, Телава
давлат университети, Грузия

Ауанасова Алима Мусировна
тарих фанлари доктори,
профессор Давлат тарихи
институти, Қозоғистон

Бегалинова Калимаш Капсамаровна
фалсафа фанлари доктори,
профессор Ал-Фаробий номидаги
Қозоғистон Миллий университети,
Қозоғистон

Джоробекова Айнура Эшимбековна
тарих фанлари номзоди, профессор,
Дипломатия академияси, Қозоғистон
Республикаси

Ширванова Тарана Амирага кызы
тарих фанлари номзоди, доцент
Азербайжон давлат иқтисодиёт
университети

Бурдиашвили Майя
тарих фанлари доктори, Телава
давлат университети, Грузия

Теймураз Ахалмосулишвили
профессор, Телава давлат
университети, Грузия

Кожакеева Ляззат Темировна
тарих фанлари доктори, доцент,
Хотин-қизлар давлат педагогика
университети, Қозоғистон

Алиева Лале
тарих фанлари доктори,
Озарбайжон давлат университети

Исмаилова Алмаз
тарих фанлари доктори, Доғистон
мустиқил университети

Улжаева Шохистахон Мамажоновна
тарих фанлари доктори, Тошкент
кимё - технология институти

Гофоров Шокир Сафарович
тарих фанлари доктори, профессор
Самарқанд давлат тиббиёт
институти

Эргашева Юлдуз Алимовна
Тарих фанлари доктори, профессор,
Қариш муҳандислик-иқтисодиёт
институти

Халикова Рахбар Эргашевна
тарих фанлари доктори, профессор,
Тошкент давлат техника университети

Ишанходжаева Замира Райимовна
тарих фанлари доктори, профессор,
Ўзбекистон Миллий университети

Абдуллаева Яхшибека Атамуратовна
тарих фанлари доктори, доцент
Нукус давлат педагогика институти

Мустафаева Нодира Абдуллаевна
тарих фанлари доктори Ўзбекистон
Республикаси Фанлар академияси

Ерметов Аваз Абдуллаевич
тарих фанлари доктори, доцент,
Ўзбекистон Миллий университети

Расулов Абдуллажон Нуриддинович
тарих фанлари доктори, профессор
Наманган давлат университети

Кобзева Ольга Петровна
тарих фанлари доктори, профессор,
Ўзбекистон Миллий университети

Хайдаров Муродилла Махмудалиевич
тарих фанлари доктори, профессор
Ўзбекистон миллий университети

Талапов Бахриддин Алижанович
тарих фанлари номзоди, доцент,
Наманган давлат университети

Одилов Абдор Анварович
тарих фанлари номзоди, доцент,
Ўзбекистон Миллий университети

Саипова Камола Давляталиевна
тарих фанлари номзоди, доцент,
Ўзбекистон Миллий университети

Бабаджанова Нодира Абдуллаевна
тарих фанлари номзоди, доцент,
Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари
университети

Рахмонкулова Зумрад Бойхуразовна
тарих фанлари номзоди, доцент
Ўзбекистон Миллий университети

Саҳифаловчи: Абдулазиз Муҳаммадиев

Контакт редакций журналов. www.tadqiqot.uz
ООО Tadqiqot город Ташкент,
улицы Амира Темура пр. 1, дом-2.
Web: <http://www.tadqiqot.uz/>; Email: info@tadqiqot.uz
Тел: (+998-94) 404-0000

Editarial staff of the journals of www.tadqiqot.uz
Tadqiqot LLC the city of Tashkent,
Amir Temur Street pr. 1, House 2.
Web: <http://www.tadqiqot.uz/>; Email: info@tadqiqot.uz
Phone: (+998-94) 404-0000

1. Юлдуз Алимовна Эргашева, Зилола Сафаровна Сафарова ШАРҚНИНГ БУЮК ВА ГЎЗАЛ АЁЛЛАРИ	4
2. Ўктамжон Шералиевич Абдуллаев ЎЗБЕКИСТОНДА ПЕДАГОГИКА ЙЎНАЛИШИДАГИ ОЛИЙ ТАЪЛИМ МУАССАСАЛАРИДА ЎҚУВ-ТАРБИЯВИЙ ИШЛАРНИНГ ЙЎЛГА ҚЎЙИЛИШИ ТАРИХИДАН	11
3. Миржалол Ҳимматович Ақобиров СУЛТОН ЖАЛОЛИДДИН МАНГУБЕРДИ ЛАШКАРИДА ҚЎШИНЛАР ТАЪМИНОТИ ВА ҚУРОЛ ЯРОҒ МАСАЛАСИ	18
4. Бахтиёр Атаханов ЎЗБЕКИСТОН ВА БЕЛАРУСЬ ДАВЛАТЛАРИНИНГ ҲАМКОРЛИК АЛОҚАЛАРИ ВА УЛАРНИНГ ҲУҚУҚИЙ АСОСЛАРИ	23
5. Шухрат Тошкентович Боймуродов ЎЗБЕКИСТОНДА ЎРТА МАХСУС ТАЪЛИМ СОҲАСИДАГИ ИСЛОҲАТЛАРИ ВА УНИНГ АҲАМИЯТИ	30
6. Ihtiyor Boxodir o'g'li Boxodirov TURKISTON HARBIY OKRUGI TASHKIL ETILISHI ARAFASIDA O'RTA OSIYO DAVLATLARIDA HARBIY SONA	37
7. Дилафрўз Каримова МАШАҚҚАТЛИ ВА ШАРАФЛИ ИЛМ ЙЎЛИ.....	50
8. Жамшид Қулназарович Кўчаров АМИР ТЕМУР ВА ТЕМУРИЙЛАР ДАВРИДА БУХОРОДА ДЕҲҚОНЧИЛИК ХЎЖАЛИГИНИНГ РИВОЖЛАНИШ ТАРИХИДАН.....	66
9. Людмила Вячеславовна Пак РАНГ – ЎЗБЕКИСТОН КОРЕЙСЛАРИ МАДАНИЯТИДА СЕМАНТИКА ВА СИМВОЛИКА (ТЎЙ МАРОСИМЛАРИ МИСОЛИДА).....	71
10. Дилорам Хужамқуловна Сангирова, Лутфия Батировна Қодирова ЎЗБЕК ДАВЛАТЧИЛИГИДА ҲОКИМИЯТ РАМЗЛАРИ.....	80
11. Муҳайё Ғанижновна Эргашева АЁЛЛАР САВОДСИЗЛИГИНИ ТУГАТИШ МАСАЛАЛАРИ НАМАНГАН ВИЛОЯТИ МИСОЛИДА.....	91
12. Бахтиёр Эргашевич Юлдашев ЎРТА ОСИЁДА ТЕМИР ЙЎЛ ҚУРИЛИШИГА ТАЪСИР КЎРСАТГАН СИЁСИЙ ОМИЛЛАР.....	95

ЎТМИШГА НАЗАР ЖУРНАЛИ ЖУРНАЛ ВЗГЛЯД В ПРОШЛОЕ JOURNAL OF LOOK TO THE PAST

ЎЗБЕКИСТОНДА ПЕДАГОГИКА ЙЎНАЛИШИДАГИ ОЛИЙ ТАЪЛИМ МУАССАСАЛАРИДА ЎҚУВ-ТАРБИЯВИЙ ИШЛАРНИНГ ЙЎЛГА ҚЎЙИЛИШИ ТАРИХИДАН

Ўктамжон Шералиевич Абдуллаев,
Қарши муҳандислик-иқтисодий
институти катта ўқитувчиси,
abdullayev.oktam@bk.ru

For citation: Uktamjon Sh.Abdullayev. THE HISTORY OF EDUCATIONAL WORK IN HIGHER EDUCATION INSTITUTIONS OF PEDAGOGY IN UZBEKISTAN. Look to the past. 2021, vol. 3, issue 4, (11-17) pp.

 DOI 10.26739/2181-9599-2021-3-2

АННОТАЦИЯ

Ушбу мақолада мустақиллик йилларида Ўзбекистондаги педагогика йўналиши олий таълим муассасаларида ўқув-тарбиявий ишларнинг йўлга қўйилиши, педагог кадрлар тайёрлашдаги эришган ютуқлари, муаммолари ҳамда уларнинг қай даражада ечим топганлиги, педагогик кадрлар тайёрлашда айниқса Ўзбекистон Миллий университети, Қорақалпоқ давлат университети, Андижон, Фарғона, Наманган, Самарқанд, Бухоро, Гулистон, Қарши ва Термиз давлат университетлари, Тошкент давлат педагогика университети, Қўқон, Навоий, Жиззах, Нукус давлат педагогика институтларининг ўрни ҳақидаги маълумотлар баён этилади.

Калит сўзлар: Ўзбекистон, таълим, мактаб, педагогика, институт, университет, ўқитувчи, талаба, йўналиш, билим, олий таълим, факультет, ўқув жараёни.

ИЗ ИСТОРИИ ОРГАНИЗАЦИИ УЧЕБНО-ВОСПИТАТЕЛЬНОЙ РАБОТЫ В ПЕДАГОГИЧЕСКИХ ВУЗАХ УЗБЕКИСТАНА

Уктамжон Шералиевич Абдуллаев,
старший преподаватель Каршинского инженерно-
экономического института,
abdullayev.oktam@bk.ru

АННОТАЦИЯ

В статье рассматриваются вопросы организации воспитательной работы в педагогических вузах Узбекистана, достижения, проблемы и их решения в подготовке кадров, особенно в подготовке педагогических кадров в Национальном университете Узбекистана, Каракалпакском, Андижанском, Ферганском, Наманганском, Самаркандском, Бухарском, Гулистанском, Каршинском и Термезском государственных университетах, Ташкентском государственном педагогическом университете, Кокандском, Навоийском, Джизакском,

Нукусском государственных педагогических институтах.

Ключевые слова: Узбекистан, образование, школа, педагогика, институт, университет, учитель, студент, направление, знание, высшее образование, факультет, учебный процесс

THE HISTORY OF EDUCATIONAL WORK IN HIGHER EDUCATION INSTITUTIONS OF PEDAGOGY IN UZBEKISTAN

Uktamjon Sh.Abdullayev,
senior lecturer of Karshi Institute
of Engineering and Economics.
abdullayev.oktam@bk.ru

ABSTRACT

This article describes the organization of educational work in higher education institutions of pedagogical direction in Uzbekistan, the achievements, problems and their solution in the training of teachers, especially in the training of teachers at the National University of Uzbekistan, Karakalpakstan, Andijan, Fergana, Namangan, Samarkand, Bukhara, Gulistan, Karshi and Termez State Universities, Tashkent State Pedagogical University, Kokand, Navoi, Jizzakh, Nukus State Pedagogical Institutes.

Index Terms: Uzbekistan, education, school, pedagogy, institute, university, teacher, student, direction, knowledge, higher, faculty, educational process.

1. Долзарблиги:

Ўзбекистонда умумтаълим мактаблари сонининг йилдан-йилга ортиб бориши кун тартибига педагогик кадрлар тайёрлаш муаммосини долзарб қилиб қўйди. Ўзбекистонда 2003-2004 ўқув йилида 9834 та умумтаълим мактаблари фаолият кўрсатиб, уларда 6263,1 минг нафар ўқувчи таълим олган бўлса [1, 45-46], 2014-2015 ўқув йилида 9733 та умумтаълим мактабларида 4339,7 минг нафар ўқувчи тарбияланди [2, 85-86]. 2020 йилга келиб, Республикада умумтаълим мактаблари сони 9942 тага етди. Сўнгги уч йилда Ўзбекистонда 160 дан ортиқ умумтаълим мактаб учун янги бинолар қурилди. Президент мактаблари, буюк алломалар номи билан аталадиган ихтисослаштирилган мактаблар, ижод мактаблари, Темурбеклар мактаблари каби замонавий таълим муассасалари фаолияти йўлга қўйилмоқда [3].

2. Методлар ва ўрганилганлик даражаси: Тарихий-қиссий ҳамда умумлаштира таҳлиллар асосида ҳулоса бериш, ҳолислик, илмийлик, тарихий ёндошув, тизимлаштириш тадқиқотнинг методологик асосини ташкил қилиб, муаммони ўрганилганлик даражасини таҳлил қилиш, мавзу бўйича бирламчи архив ҳужжатлари (олий ўқув юртларининг жорий архивлари, Тошкент шаҳар давлат архиви фондларида сақланаётган мавзуга оид муҳим ҳужжатлар), олий таълим муассасалари тўғрисидаги асарлар ҳамда газета ва журналларда мавзуга оид берилган мақолаларни илмий муомалага киритиш ва илмий ҳулосалар чиқариш зарурлигини кўрсатади.

3. Тадқиқот натижалари:

Ўзбекистонда педагогика йўналиши олий таълим муассасаларига таълим олаётган талабалари сони йилдан-йилга ортиб борди. Масалан, 1997-1998 ўқув йилида бу йўналишда талабалар сони 85,6 минг бўлган бўлса, 2007-2008 ўқув йилида бу кўрсаткич 162,5 минг нафарни ташкил этди [4, 121]. Шунингдек, бу каби олий таълим муассасаларига ўқиш истагини билдириб, ариза топширган талабгорлар сони ҳам ортиб борди. Масалан, 2003-2004 ўқув йилида педагогика институтларига 31277 нафар абутуриент ариза топширган бўлса, 2007-2008 ўқув йилида бу 56057 нафарни ташкил этди [5, 171].

Таълим жараёнида жиддий ташкилий-тузилмавий ўзгаришлар жараёнида анъанавий мутахассисликлар қаторига янгилари ҳам қўшилди. Жумладан, Урганч давлат университетида математика, тарих, адабиёт каби анъанавий мутахассисликлар қаторига педагог-ҳуқуқшунос, агрохимия каби мутахассисликлар очилди [6, 49].

Маълумки, 1992 йилда олий таълим тизимини янада такомиллаштириш, юқори малакали

мутахассислар ва илмий кадрлар тайёрлашни яхшилаш, шунингдек, республиканинг барча минтақаларини улар билан яна ҳам тўлароқ ва бир текисда таъминлаш мақсадида Республикадаги қатор педагогика институтларига университет мақоми берилди [7, 9825-9826].

Бозор иқтисодиёти талабаларидан келиб чиқиб, педагогика йўналиши таълим муассасаларида янги тузилмалар ташкил этилди. Масалан, Гулистон давлат университетида “Талаба” номли тижорат фирмаси очилиб, у битирувчиларни иш билан таъминлаш ва университетнинг профессор-ўқитувчилар таркибининг моддий таъминотини яхшилаш каби вазифаларни амалга оширишга ҳисса қўшиб борди. Университетда меҳнат биржалари учун маълумотлар банки яратилиб, унга битирувчининг тавсифномаси ва мутахассиснинг маълумотлари киритилди [8, 5].

“Ижтимоий фикр” жамоатчилиги фикрини ўрганиш марказининг 2001 йилда республиканинг олий ва ўрта махсус таълим муассасалари ўқитувчилари ва талабалари ўртасида ўтказган таҳлилларида аниқланишича, профессор-ўқитувчилар ва талабаларнинг 38 фоизи мавжуд таълим тизимидан қониқмади. Улар таълимнинг амалиёт билан боғланмаганлигидан, муаммолар кўплигидан норозиликларини билдиради [9, 11]. Аммо бу каби бир қатор муаммоларга қарамай мустақиллик йилларида таълим соҳасида, хусусан олий таълим тизимида олиб борилган ислохотлар аста-секинлик билан ўзининг ижобий натижаларини кўрсатди. Ўзбекистонда 1991 йили тайёрланган мутахассисларнинг 55 фоизини педагогика йўналиши мутахассислари ташкил этган бўлса, 2001 йили бу кўрсаткич 57 фоизга кўтарилди [10, 108]. Ўтиш даврининг дастлабки мураккаб йилларидаги қийинчиликларга қарамасдан, олий таълим тизимида ташкилий-тузилмавий ислохотлар амалга оширилиб, республикада олий ўқув юртларининг кенг тармоғи шакллантирилди. Ўтказилган ислохотлар натижасида олий таълим ҳам мазмунан ҳам моҳиятан ўзгариш томон йўл тутди.

Янги “Таълим тўғрисида”ги Қонун ва Кадрлар тайёрлаш Миллий дастурининг қабул қилиниши ўз ўрнида педагогик кадрлар тайёрлаш тизимининг кенгайиши ва мустаҳкамланишига ижобий таъсир кўрсатди. Педагогика йўналишидаги университетлар ва институтлар тармоғи кенгайтирилиб борилди. Хусусан, Ўзбекистонда педагогик кадрлар тайёрлашда Тошкент давлат педагогика университети асосий таянч муассаса бўлди. Бу университет Низомий номидаги Тошкент педагогика институтининг базасида 1998 йили қайта ташкил этилган бўлиб, ҳар йили Республика таълим муассасаларига минглаб кадрларни тайёрлаб берди. 1999-2000 ўқув йилида университетда 11 та факультет, 49 та кафедра, шу жумладан 10 та умумиуниверситет кафедралари фаолият кўрсатди. Университет бўйича тасдиқланган 732,5 штат бирлигида 623 профессор-ўқитувчилар, жумладан 4 академик, 37 та профессор, 202 та доцент ва ўқитувчилар талабаларга таълим-тарбия берди. Шунингдек, университетда 1999-2000 ўқув йилида 5183 нафар талаба бакалавриат йўналиши бўйича кундузги бўлимда, 745 нафар талаба ўқишнинг сиртки бўлимида таҳсил олди. Кундузги бўлимда 25 таълим йўналишида, сиртки бўлимда эса 15 таълим йўналишида билим олди. Магистратурада 28 ихтисослик бўйича 106 магистрант ўқиб, шулардан 77 таси дипломли мутахассис бўлганлиги учун бир ўқув йилида магистратурани тугатди ва магистрлик дипломига эга бўлди. 1999-2000 ўқув йилида 1264 талаба кундузги, 294 талаба эса сиртки бўлимни муваффақиятли тугатди [11, 24]. Кейинги йилларда университетда талабалар контингенти ортиб, 2006 йили 13753 нафарни ташкил қилди [12, 382].

Навоий давлат педагогика институти ҳам Республикада педагог ўқитувчилар тайёрловчи етакчи таълим муассасаларидан бири бўлди. Мазкур таълим муассасасида 2003 йили факультетлар сони 7 тага, кафедралар сони 25 тага етди. Институтда таълим 15 та бакалавриат йўналишлари кундузги ва сиртки шаклларида ўзбек, қозоқ, ва рус тилларида олиб борилди. Бу даврда институтда 3 та магистрлик ихтисосликлари бўйича мутахассислар тайёрлаш йўлга қўйилди. Институтда 2003 йили талабалар сони 5200, профессор-ўқитувчилар сони 308 нафарни ташкил этди. Шундан 15 нафари фан доктори ва профессор, 58 нафари фан номзоди ва доцент эди. 2000-2003 йиллари институтда 13 та махсус ўқув лабораториялари, кафедралар қошида 20 дан ортиқ фан кабинетлари жиҳозланди. Умумий физика кафедраси қошидаги “Электр”, “Оптика”, Кимё кафедраси ҳузуридаги “Анорганик кимё”, Ўзбек адабиёти кафедраси ҳузуридаги “Ўзбек халқ оғзаки ижоди”, Бошланғич таълим методикаси кафедраси қошидаги “Математика ўқитиш методикаси” кабинетлари фаолият кўрсатди [13].

Қўкон давлат педагогика институтида ҳам мустақиллик йилларида таълим тизимида

ислохотлар изчиллик билан амалга оширилиб борилди. 2007 йили Қўқон давлат педагогика институтида 7 та факультетда 5600 нафар талаба тахсил олди. Уларга 420 дан ортиқ профессор-ўқитувчилар таълим берди [14]. Институтда кейинги ўқув йилида факультетлар сони қисқариб, 2008-2009 ўқув йилида улар сони 6 тага тушди. Физика-математика, тарих, филология, педагогика, жисмоний тарбия, кимё-биология каби факультетларда 17 та таълим йўналиши бўйича 6543 нафар, махсус сиртки бўлимда 5 та таълим йўналиши бўйича 1235 нафар бакалаврлар, 10 та мутахассислик бўйича 85 нафар магистрантлар тахсил олди [15, 3-13].

Фарғона давлат университетида педагогик кадрлар тайёрлаш борасида катта ишлар амалга оширилди. Масалан, университетни 1997-1998 ўқув йилида 1221 нафар талаба тугатган бўлса, 2013-2014 ўқув йилида улар сони 1560 нафарга етди [16, 51].

Ўзбекистон олий таълим муассасаларида 1996 йилдан бошлаб, жахон тажрибасини эътиборга олган ҳолда, университетда давлат грантлари билан бир қаторда контракт-шартнома асосида кадрлар тайёрлаш тартиби жорий этилди. Шу боис, таълим муассасаларида контракт-шартнома асосида талабалар қабул қилиниб, педагогик кадрлар тайёрлана бошланди. Масалан, 2002-2003 ўқув йилида барча йўналишлар бўйича Фарғона давлат университетида 1708 нафар талаба қабул қилинган бўлса, уларнинг 1109 нафарини контракт-шартнома асосида ўқишга кирганлар ташкил этди [16, 50].

Педагогика йўналишидаги университетлар ва институтларда 2004 йилдан умумтаълим мактабларини бошланғич, тасвирий санъат, жисмоний тарбия йўналишлари мутахассислари билан таъминлаш мақсадида махсус сиртки йўналишига талабалар қабул қила бошлади. Масалан, Фарғона давлат университетида 2004-2011 йиллар давомида махсус сиртки бўлимида 2036 нафар талаба тахсил олди. Биринчи йили махсус сирткига 103 нафар талаба қабул қилинган бўлса, 2013 йили 368 нафар талаба қабул қилинди. Шунингдек, университетнинг сиртки факультетида 1991 йили 1760 нафар талаба тахсил олган бўлса, бу йўналишнинг охириги йили 2007-2008 ўқув йилида фақат 538 нафар талаба тахсил олди [17].

Термиз давлат университети таркибида 2013 йилда 9 та факультет (табиёт-география, физика-математика, педагогика, тарих, жисмоний маданият, филология, техника ва касбий таълим, иқтисод, касб-хунар таълими муассасалари ходимларининг малакасини ошириш факультети) ҳамда магистратура бўлимлари ва 32 та кафедра фаолият кўрсатди. Университетда “Жайхун” журнали ва “Илм-фан чашмаси” газетаси чоп этилди. Университетда 2013 йилда 431 нафар профессор-ўқитувчилар талабаларга таълим-тарбия берди. Бакалавриатнинг 39 та таълим йўналиши бўйича 6729 нафар талаба, шу жумладан кундузги бўлимда 6616 нафар, магистратуранинг 12 та мутахассислиги бўйича 113 нафар магистр таълим олди [18, 8].

2000 йилда Низомий номидаги Тошкент давлат педагогика университетида салкам 9000 нафар талаба тахсил олган бўлса, уларга 824 нафар профессор-ўқитувчи сабоқ берди. Университет мамлакатимиздаги энг йирик олий ўқув юртларидан бири бўлиб, кундузги бўлимнинг ўзида 6000 нафардан кўпроқ талаба-ёшлар тахсил олди [19, 27].

Низомий номидаги Тошкент давлат педагогика университетида 2014-2015 ўқув йилида 11 та факультет, 51 та кафедра фаолият кўрсатди. Асосий штатда 732 нафар, ўриндошлик асосида 192 нафар, жами 924 нафар профессор-ўқитувчилар ўқув жараёнига жалб этилди. Профессор лавозимига 101, доцент лавозимига 204, катта ўқитувчи лавозимига 241, ўқитувчи лавозимига 378 нафар педагог ходимлар турли штат бирликларида ишга қабул қилинди [20, 69]. Университетда бакалавриатнинг 1-курсларида 28 номдаги ва 2-,3-,4-курсларида 31 номдаги таълим йўналиши, магистратуранинг 1- ва 2-курсларида 27 номдаги мутахассислик бўйича юқори малакали илмий ва илмий-педагог кадрлар тайёрланди. Шулардан 22 номдаги таълим йўналиши бўйича университет Республикада таянч олий таълим муассасаси ҳисобланди. Ўқув жараёнини ташкил этишда асосий ва муҳим меъёрий-ҳуқуқий ҳужжатлар саналган Давлат таълим стандартлари ва намунавий ўқув режалар 1-курслар учун Ўзбекистон Республикаси Олий ва ўрта махсус таълим вазирлигининг 2014 йил 10 мартдаги 84-сонли, 2-,3-,4-курслар учун 2011 йил 16 сентябрдаги 387-сонли ҳамда 2012 йил 30 августдаги 355-сонли буйруқлари билан тасдиқланди. Мазкур ўқув йилида университетнинг бакалавриат босқичига 1897 нафар (шундан 1389 нафари қизлар), 503 нафари давлат гранти асосида, 1394 нафари тўлов шартнома асосида, магистратура босқичига 111 нафар (66 нафари қизлар) талабалikka қабул қилинди [20, 70].

Жиззах давлат педагогика институтида 2017-2018 ўқув йили 20 та бакалавр таълим

йўналиши кундузги бўлимида жами 7248 нафар бакалаврлар ва 5 та магистратура мутахассисликларида 23 нафар магистрлар таҳсил олди [21].

Самарқанд давлат университетида 2017-2018 ўқув йилга келиб 12 та факультет, 56 та кафедрада, 34 та бакалаврият таълим йўналишлари, 40 та магистратура мутахассисликлари бўйича кадрлар тайёрланди [22, 49]. Таълим жараёни ўзбек, рус ва тожик тилларида олиб борилди.

Ўқув жараёнининг муваффақияти аввало давлат таълим стандарти, ўқув режаси, фан дастури, ўқув адабиётлари, ахборот ресурсларининг қай даражада мукамал ишлаб чиқишига боғлиқдир. Ўзбекистонда янги дарсликлар ва ўқув қўлланмалари билан таъминлашнинг 1999-2004 йилларга мўлжалланган истиқболли режалари ишлаб чиқилиб, ҳаётга тадбиқ этилди. Маъруза матнлари тузилиб, 5-10 нусхадан кутубхоналарга топширилди [23, 30-31].

Педагогика йўналиши таълим муассасаларини интернет тармоғига боғланиш тадбирлари қатъий олиб борилди. Интернет билан боғлиқ бўлган ахборот ва коммуникация технологиялари 2001 йил ўрталарига келиб Ўзбекистонда 44 та Интернет провайдер рўйхатга олинган эди. Бу эса Ўзбекистоннинг исталган ҳудудида Интернетга кириш имконини берди. Кўплаб олий ўқув юртлари хусусан, Ўзбекистон Миллий университети, Тошкент давлат педагогика университети, Самарқанд ва Андижон шаҳридаги барча олий таълим муассасалари, Бухоро давлат университети, Гулистон, Қарши, Қорақалпоқ, Наманган, Урганч, Фарғона давлат университетлари Интернет тармоғига Онлайн тизими орқали бепул уланди [24, 186].

Ўзбекистон Миллий университети профессор-ўқитувчилари томонидан 2017-2018 ўқув йили давомида 64 та ўқув адабиётига Олий ва ўрта махсус таълим вазирлиги ҳузуридаги Мувофиқлаштирувчи кенгаш рухсатномаси олиниб, шундан, 3 та дарслик, 17 та ўқув-услубий қўлланма жами 20 та ўқув адабиёти чоп этилди [25, 2-3].

Педагогика йўналиши таълим муассасаларида яратилган ўқув адабиётларининг барчасининг электрон вариантлари ахборот-ресурс марказининг электрон ресурслар базасига киритилиб борилди. Профессор-ўқитувчилар томонидан яратилган адабиётларнинг электрон вариантлари ахборот ресурс марказидаги компьютер хотираларига жойлаштирилиши, талабалар ва ўқитувчиларнинг унумли фойдаланишлари учун қулай бўлди. Масалан, бу даврда Самарқанд давлат университети кутубхонасида электрон дарслик, виртуал лабораториялар, дарс машғулотларининг электрон тақдимотлар шаклидаги электрон адабиётлар сони 1200 дан ортди. Шулардан 150 га яқини мультимедияли электрон дарсликлар, 78 таси гипермувожаатли электрон адабиётлар, 64 таси виртуал лабораториялардан иборат эди [22, 56]. Бу тадбирлар ўқув жараёнини ташкил қилиш, талабаларга ўқув адабиётларидан фойдаланишлари учун шароитлар яратилишида ва босқичма-босқич масофали таълимга ўтиш учун замин ҳозирлади.

Ўқув жараёнининг самарадорлигини янада яхшилаш мақсадида профессор-ўқитувчилар томонидан педагогик технологияларни лойиҳалаштириш ва режалаштириш, лойиҳавий таълимнинг технологияси, кейс технологияси, мустақил ўқув фаолиятини ташкил этиш усули ва воситалари, илмий фаолиятга тайёргарлик асослари бўйича изланишлар олиб борилди. Маърузаларда инновацион технологияларни қўллаш, учинчи ва бешинчи даражали тестлар асосида ўқув натижаларини баҳолаб бориш, маълум лойиҳалар бериб, шу асосда ўқитиш технологиясини қўллаш, таълимнинг кейс усулидаги замонавий технологиясидан ва турли чизмалли органайзерлардан фойдаланиб, талабаларнинг мустақил фикрлаш фаолиятини ривожлантириш, ахборотли муаммоли маърузалар технологиясини ишлаб чиқиш ва қўллаш, ҳар бир дарсда таълимнинг интерактив усулларида фойдаланилди.

Кейинги йилларда бу борада баъзи силжишлар кўзга ташланади. Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг 2017 йил 21 ноябрдаги “Олий таълим муассасаларида сиртки ва кечки таълимни ташкил этиш тўғрисида”ги 930-сонли қарорида ҳам 2018-2019 ўқув йилидан бошлаб сиртки ва махсус сиртки бўлим талабаларини масофавий таълим орқали оралиқ назорат ва мустақил ишларни баҳолашни йўлга қўйилиши кўрсатиб ўтилди. 2017-2018 ўқув йилида Жиззах давлат педагогика институтда MOODLE тизимида 287 та курс яратилди [26, 2-9].

Жиззах давлат педагогика институтида 2018-2019 ўқув йилида Якуний давлат аттестациясида 91 нафар талаба фақат “5” (аъло) баҳо (5,84%), 484 нафар талаба “4 ва 5” баҳоларга топширган (29,75%), 1047 нафар талаба “3,4 ва 5” аралаш баҳоларга (64,35%),

1 нафар талаба “2” баҳога (0,06%) топширди. Якуний давлат аттестацияси натижаларидан кўринадики, институт бўйича 579 нафар талаба (35,61%) Давлат аттестацияларини фақат “4 ва 5” баҳоларга топширган [27, 3-8].

Низомий номидаги Тошкент давлат педагогика университетида ўқув тарбия ишлари амалиёт билан биргаликда олиб борилди. 1999-2000 ўқув йилида талабаларнинг ўқув амалиётида 2045 нафар талаба қатнашиб, ўз мутахассислигига мувофиқ университет ўқув базасида, умумтаълим мактабларида тажрибали профессор-ўқитувчилари раҳбарлигида ўтказилди [11, 25].

Ўқув жараёнининг яна муҳим соҳаларидан бири, таълим соҳаларининг хилма-хиллиги ва хусусиятларидан келиб чиқиб, ўқув режаларида педагогик амалиёт, ишлаб чиқариш амалиёти, ўқув амалиёти, дала амалиёти, диплом олди амалиётлари каби амалиёт турларини ташкил қилишдир. Масалан, 2013-2014 ўқув йилида Самарқанд давлат университети талабалари мавжуд йўналишлардан 27 тасида педагогик амалиёт, 15 та йўналиш бўйича ишлаб чиқариш амалиёти, 25 та йўналиш бўйича ўқув амалиёти, 9 та йўналиш бўйича эса дала амалиётини ўтади [22, 59].

Амалиётларни давр талабларига янада мувофиқлаштириш мақсадида амалиёт ўтказиладиган муассасалар билан узвий алоқа боғлашни таъминлашга, муассасалар томонидан амалиёт раҳбари этиб тайинланадиган ходимларнинг масъулиятини оширишга қаратилди. Амалиёт тегишли йўналишлар бўйича ишлаб чиқилган ва зарурий тасдиқлардан ўтказилган дастурлар ва ишчи дастурлар ҳамда объектлар раҳбарияти билан келишилган ҳолда тузилган амалиёт жадвалига амал қилинган ҳолда ўтказишга ҳаракат қилинди. Амалиётларни ўтказиш олдида махсус конференциялар ташкил қилиниб, талабаларга амалиёт олди кўрсатмалари берилди. Педагогик амалиётлар Самарқанд шаҳри ва вилоятининг яқин туманлардаги 43 та таълим муассасалари – ўрта таълим мактабларида, университет қошидаги академик лицей, иқтисодиёт ва сервис институти, кишлоқ хўжалик институти, тиббиёт институти, архитектура-қурилиш институтлари қошидаги лицейларда, Самарқанд саноат, педагогика, касб-хунар коллежларида корпоратив шартнома асосида ўтказилди. Шунингдек, дала амалиёти 9 та йўналиш: тарих, биология, экология, география, гидрометеорология, жисмоний тарбия ва жисмоний маданият, ўзбек, рус, тожик филологияси йўналишлари бўйича белгиланган бўлиб, биология ва экология йўналиши талабалари университетнинг Ўргут туманидаги оромгоҳида, тарих йўналиши бўйича Нурободда олиб борилди. Ўқув амалиётлари 25 та йўналиш бўйича мавжуд бўлиб, бу амалиётларни талабалар кафедралар қошидаги лабораторияларда, шаҳар спорт иншоотларида, ўрта таълим мактаблари, болалар уйларида ўтказилди [22, 59-62].

4. Хулосалар:

Масалага хулоса тарзида қуйидагиларни таъкидлаш мақсадга мувофиқдир:

1. Ўзбекистонда демографик вазият туфайли умумий ўрта таълим тизими тармоғи йилдан-йилга кенгайиб борди. Бу эса педагогик кадрлар тайёрлаш кўламини кенгайтириш ва ўқитувчилар сонини кўпайтиришни тақозо этди. Педагогика йўналишидаги олий таълим муассасаларига ўқиш истагидаги талабгорлар сонининг ортишига олиб келди.

2. Педагогика йўналиши таълим тизимидаги ислохотлар натижасида таълим муассасаларида тез-тез таркибий ўзгаришлар амалга оширилиб, янги факультет ва кафедралар фаолияти йўлга қўйилди.

3. Ривожланган давлатларнинг олий таълим муассасалари тажрибасига таянган ҳолда, маҳаллий шарт-шароитларни ҳисобга олган кадрлар тайёрлашнинг икки даражали, яъни бакалаврият ва магистратура тизимига ўтилди. Ўқув жараёнига рейтинг тизими кенг татбиқ этилди. Умуман Ўзбекистонда педагогик кадрлар тайёрлашда Низомий номидаги Тошкент давлат педагогика университети, Жиззах, Нукус, Қўқон, Навоий педагогика институтларининг ўрни катта бўлди.

Иқтибослар/Сноски/References:

1. Education of Uzbekistan. Statisticheskii Sbornik. –Tashkent, 2008. – P.45-46.
2. Annual statistical collection of the Republic of Uzbekistan. –Tashkent, 2015. - B. 85-86.
3. People's Speech, March 3, 2020
4. Annual statistical collection of Uzbekistan 2008. Statistical collection – Tashkent, 2009. – P.121.

5. Education of Uzbekistan 2008. Statistical collection. – Tashkent, 2009. – P.171.
6. Baxriev D.G. Professionalnaya ustanovka v usloviyax rynochnyh otnosheniy vypusknikov vuzov // Problems of improving the scientific basis of marketing services in higher education. - Samarkand, 2000. - S.49
7. Ergasheva Yulduz Alimovna (2020). Historical Stages of Innovative processes in Higher Education of Uzbekistan. Solid State Technology, volume: 63 Issue: 6, Publication year: 2020. Page:9825-9826. *Archives Available @www.solidstatetechnology.us*
8. Saidov M.X. Economics, investments and marketing of higher education. - T., 2002. - p. 5
9. Pugach I. et al. Rating vuzov kak pokazatel kachestva vysshego obrazovaniya ... - S. 11
10. Narodnoe khozyaystvo RUz in 1993 Stat. ejegodnik. - T., 1994. - p. 220 .; Obrazovanie in RUz. 1998. - T., 1999. - p. 142 .; Education in RUz. - T., 2005. - p. 108
11. Tashkent city state archive, fund 640, list 4, case 50, pages 24-25.
12. National Encyclopedia of Uzbekistan. 12 vols. – Tashkent, 2006.– P.382
13. Education and reform // FIDOKOR, May 8, 2003
14. Hamraeva H. Education and the demand of the time // FIDOKOR, 2007, April 12
15. Scientists of Kokand State Pedagogical Institute named after Muqimi. Bibliographic reference dedicated to the 80th anniversary of the Institute. – Tashkent .: Science and Technology Publishing House. – 2009. – P.3-13.
16. Fergana State University // 1-book // History and years of rise. (Editor in Chief H.Sh. Tashmatov) - Fergana, 2015. - P.50-51
17. Current archive of Fergana State University
18. Ҳайдаров М.Э., Турсунов С.Н. Термиз давлат университетининг шонли тарихий йўли: юксалиши ва салоҳияти // Биринчи қисм –Термиз, 2016.–Б.8. (Haydarov M.E., Tursunov S.N. The glorious historical path of Termez State University: its rise and potential // The first part - Termez, 2016. - P.8)
19. Tashkent city state archive, fund 640, list 4, case 51, page 27)
20. Tashkent city state archive, fund 640, list 5, case 581, pages 69-70
21. Current archive of Jizzakh State Pedagogical Institute // From the report prepared by the Institute for the 2017-2018 academic year.
22. Istiqlol and SamSU. Samarkand, -2017
23. OUTMTVA RUz, fund 2653, list 1, case 804, pages 30–31
24. Gulomov S. Power in knowledge and thinking. – T., 2000.– P.186
25. Current archive of the National University of Uzbekistan // Reference folder on the work done on the basis of the action plan. 2-3 sheets
26. Current archive of Jizzakh State Pedagogical Institute named after Abdulla Qodiri // From the folder of the Protocol No. 3 of 2018 of the Scientific Council of the Institute. Sheets 2-9
27. Current archive of Jizzakh State Pedagogical Institute named after Abdulla Qodiri // From the Protocol No. 8 of 2019 of the Scientific Council of the Institute. 3-8 sheets

ISSN 2181-9599

Doi Journal 10.26739/2181-9599

ЎТМИШГА НАЗАР ЖУРНАЛИ

3 СОН, 4 ЖИЛД

ЖУРНАЛЬ ВЗГЛЯД В ПРОШЛОЕ

НОМЕР 3, ВЫПУСК 4

JOURNAL OF LOOK TO THE PAST

VOLUME 3, ISSUE 4

Контакт редакций журналов. www.tadqiqot.uz
ООО Tadqiqot город Ташкент,
улица Амира Темура пр.1, дом-2.
Web: <http://www.tadqiqot.uz/>; Email: info@tadqiqot.uz
Тел: (+998-94) 404-0000

Editorial staff of the journals of www.tadqiqot.uz
Tadqiqot LLC the city of Tashkent,
Amir Temur Street pr.1, House 2.
Web: <http://www.tadqiqot.uz/>; Email: info@tadqiqot.uz
Phone: (+998-94) 404-0000